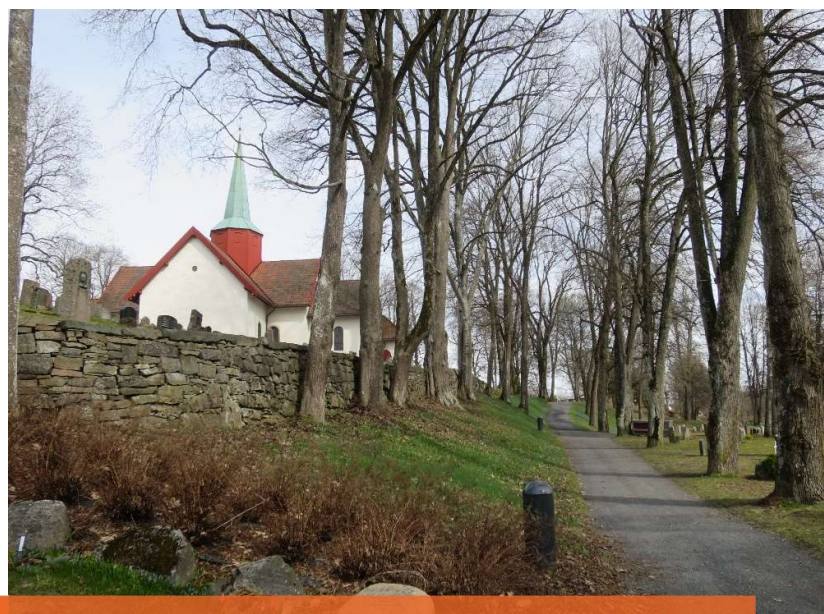
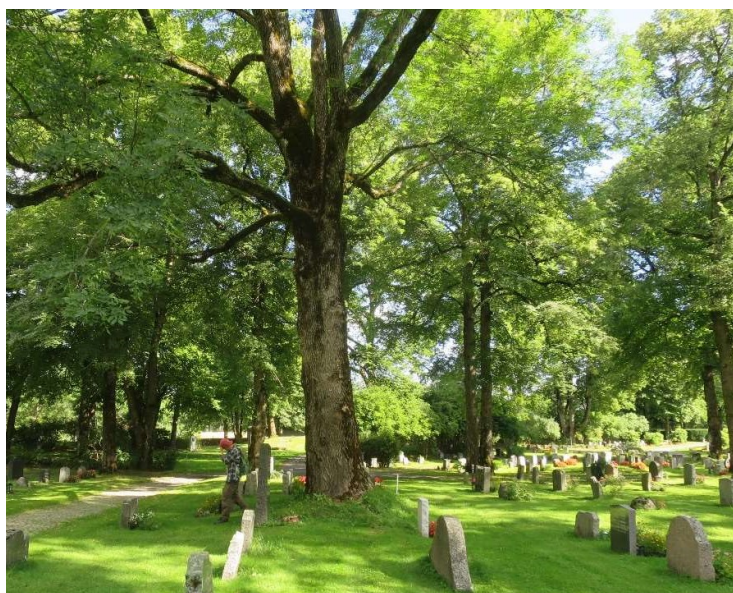

Haslum kirkegård, naturverdier og skjøtselsforslag

Stefan Olberg / John Gunnar Brynjulvsrud

Haslum kirkegård, naturverdier og skjøtselsforslag

Forfattere: Stefan Olberg / John Gunnar Brynjulvsrud

Publisert: 06.07.2023

Antall sider: 21 sider

Publiseringstype: PDF med aktive lenker

Oppdragsgiver: Bærum kommune Gravplassavdelingen, By og Utvikling v/ Tone Israelsen

Tilgjengelighet: Dokumentet er offentlig tilgjengelig

Rapporten refereres som: Olberg, S. & Brynjulvsrud, J.G. 2023. Haslum kirkegård, naturverdier og skjøtselsforslag. Biofokus rapport 2023-071. Stiftelsen Biofokus. Oslo.

Forsidebilder: Gammel ask / Gamle edelløvtrær på kirkegården / Skrukkeøre / Myklundmose / Kalkberg sørvest for Krematoriet. Foto: Stefan Olberg / John Gunnar Brynjulvsrud

Biofokus rapport 2023–071

ISSN 1504-6370

ISBN 978-82-8449-242-1

Gaustadalléen 21
NO-0349 OSLO
Org.nr: 982 132 924
post@biofokus.no
www.biofokus.no

Innhold

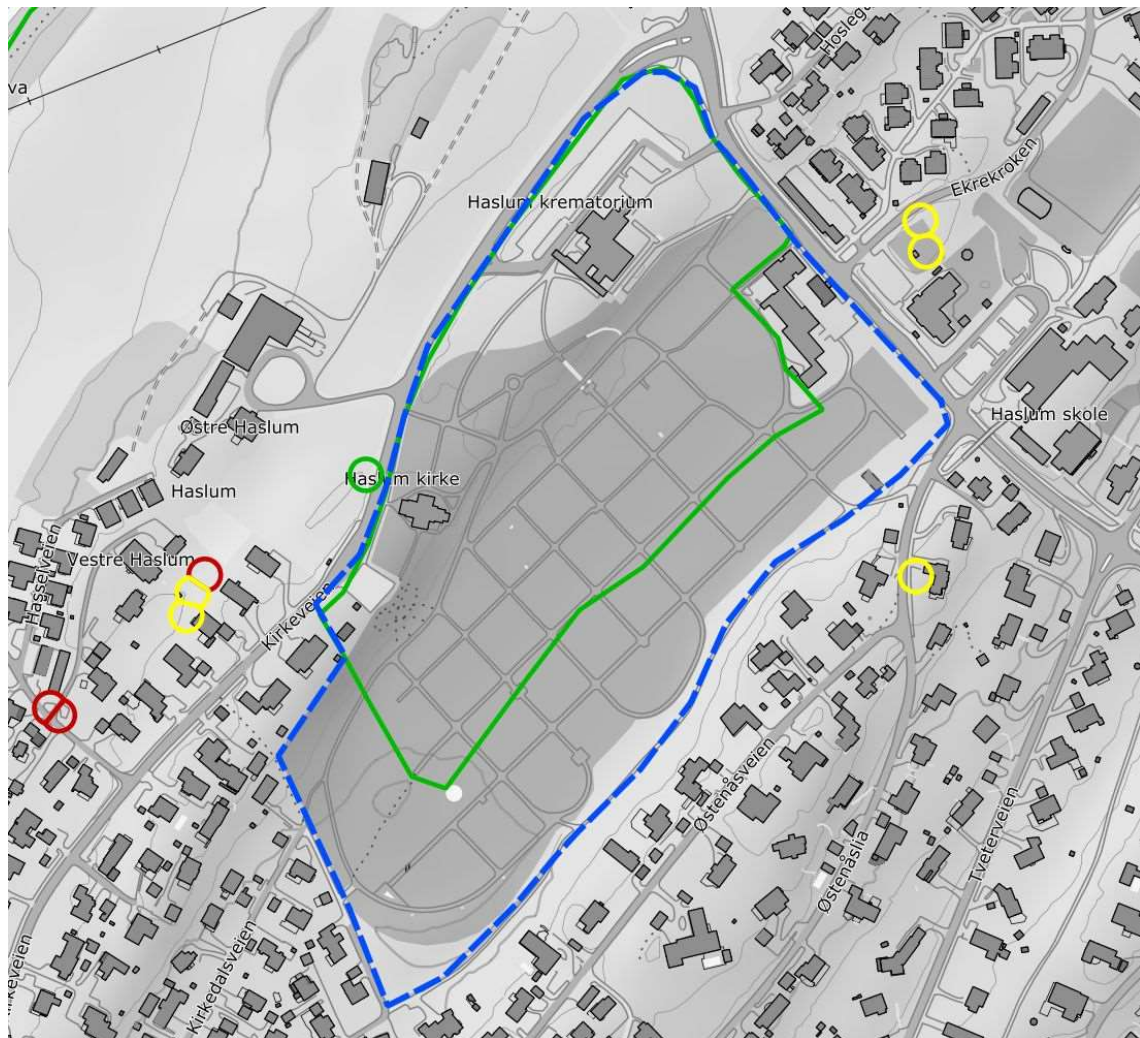
1	Innledning	4
2	Metode	5
3	Naturverdier	5
3.1	Naturgrunnlag	5
3.2	Eksisterende naturtyper	6
4	Resultater	6
4.1	Rødlistearter	8
4.2	Fremmedarter	11
5	Skjøtsel og hensyn	12
5.1	Gamle trær	12
5.2	Åpen grunnlendt kalkmark	13
5.3	Andre hensyn og skjøtselstiltak	13
6	Kilder	17
	Vedlegg	18

1 Innledning

Biofokus har på oppdrag fra Bærum kommune, Gravplassavdelingen, By og Utvikling v/ Tone Israelsen fått i oppgave å vurdere naturverdier i tilknytning til Haslum kirke. Det har i første rekke vært fokus på de mange gamle trærne innenfor eiendommen, samt på et par eksponerte kalkrygger. Kommunen har i kontrakten med Biofokus hatt følgende ønsker for kartleggingen:

- Komme med forslag til skjøtsel og hensyn for de mange gamle trærne på kirkegården.
- Vurdering av trærnes naturverdi.
- Vurdering av potensial for biologisk mangfold.
- Artskartlegging på trær og på kalkrygger.

Haslum kirke ble bygget på 1190-tallet, bygd på ca. 100 år senere og siden restaurert ved flere anledninger, sist på 1920-tallet. Et kart med avgrenset vurderingsområde og kjente naturtyper er vist i Figur 1.

Figur 1. Undersøkellesområdet (blå stiplede linje) og kjente naturtyper (gule, grønne og røde).

2 Metode

Arbeidet har omfattet vurdering av:

- Områder spesielt viktige for bevaring av biologisk mangfold (viktige naturtyper) etter DN-håndbok 13 (Direktoratet for Naturforvaltning 2007) med tilhørende oppdaterte faktaark (Miljødirektoratet 2015).
- Utvalgte naturtyper iht. Naturmangfoldloven og Forskrift om utvalgte naturtyper (Lovdata/Miljødirektoratet).
- Levesteder for rødlistearter. Rødlistekategorier følger gjeldende norsk rødliste (Artsdatabanken 2021) (vedlegg 1).
- Områdets landskapsøkologiske betydning.
- Grønnstruktur med bakgrunn i Miljødirektoratets veileder om planlegging av grønnstruktur i byer og tettsteder (Miljødirektoratet 2014).
- Forekomster av fremmedarter (Artsdatabanken 2018b). En del data finnes, og enkelte forekomster er registrert i forbindelse med dette prosjektet, men en detaljkartlegging er ikke foretatt.

Tilgjengelige naturdatabaser og litteratur er gjennomgått for å samle eksisterende kunnskap om området, bl.a. Naturbase og Artskart. Det er utført feltarbeid i området av begge forfatterne 2. august 2021. I tillegg ble området befart av Olberg og Tone Israelsen 4. mai 2021 og 20. april 2023. Israelsen bidro med å belyse forvaltningsutfordringer og fortelle om oppdragsgivers ønsker knyttet til trær og annen natur.

3 Naturverdier

3.1 Naturgrunnlag

Undersøkelsesområdet ligger på kalkrik berggrunn bestående hovedsakelig av kalkstein (med leirstein og sandstein). Rett utenfor område i sørøst er det leirskifer. Løsmassedekket er nok noe tynnere i deler av de høyereliggende partiene av området, rundt kirken og krematoriet, men er ellers tykt. Den lavereliggende delen av kirkegården har høyt grunnvann. Haslum ligger i boreonemoral vegetasjonssone og i overgangen mellom svakt oseanisk vegetasjonsseksjon og overgangsseksjonen. Det vil si at det er et sommervarmt og forholdsvis tørt klima i området.

Det er i nærområdet rundt Haslum kirke flere forekomster av gamle trær, samt at det forekommer flere mindre og noen litt større arealer med rik edelløvkog. Dette gir et godt grunnlag for at krevende arter knyttet til rik edelløvkog og gamle trær finnes i landskapet. Det er derfor viktig å bidra til å opprettholde

og gjerne øke tettheten av gamle trær i et slikt landskap, ved å ivareta de gamle trærne på kirkegården og sørge for at det på sikt vokser frem nye løvtrær som får lov til å bli gamle.

3.2 Eksisterende naturtyper

På naturbase (Miljødirektoratet 2023) er det avgrenset en relativt stor naturtypelokalitet (Haslum Kirke, BN00046449) som dekker mye av det undersøkte arealet, inkludert deler av kirkegården og kantarealer mot vei og parkeringsplasser (Figur 1). Naturtypelokaliteten er kartlagt som *parklandskap - kirkegårder* og er vurdert som viktig (B-verdi). Lokaliteten er i første rekke avgrenset som følge av forekomsten av gamle edelløvtrær. Lokaliteten ble kartlagt i år 2000 og trenger derfor en ny vurdering basert på gjeldende kartleggingskriterier. Ellers finnes det flere registreringer av naturtypen *store gamle trær* i nærheten av undersøkelsesområdet.

4 Resultater

De øvre delene, inkludert den sørvestvendte skrenten, har mange forekomster av store gamle trær, med innslag av lind, lønn, ask og alm. Det er dette arealet som fra før av er avgrenset som en naturtypelokalitet. Oppdateringen av naturtypelokaliteten har ført til en innsnevring av arealet, der to kalkrygger beliggende sørvest og sør for krematoriet er avgrenset som egne naturtypelokaliteter, samt at arealer uten forekomster av store gamle trær i større grad er forsøkt utelatt fra den opprinnelige naturtypelokaliteten (Figur 4). Den opprinnelige naturtypelokaliteten (lok. 1) er nå kartlagt som naturtypen *store gamle trær* og er verdivurdert som svært viktig (A-verdi). Årsaken til endringen i verdivurderingen er gjort på basis av endrete kriterier, og skyldes i hovedsak forekomsten av mange gamle, store edelløvtrær, hvorav enkelte har hulldannelser og forekomst av grov død ved og velutviklet sprekkebark. Det er også et godt potensial for forekomst av flere rødlistearter, grunnet beliggenheten og nevnte elementer (hulheter, død ved og sprekkebark).

Den lavest liggende delen av kirkegården (i sør og øst) er den minst interessante, sett med naturfaglige øyne. Her er det få gamle trær og store plenarealer uten nevneverdige verdier for det biologiske mangfoldet. Unntaket er tre gamle asketrær som står på en liten forhøyning, og disse er avgrenset samlet som en lokalt viktig (C-verdi) naturtypelokalitet (Figur 4). Den nedre delen av området ligger såpass nær grunnvannet at mange treslag mistrives her.

Det forekommer to små kalkrygger innenfor området, én som ligger tett ved krematoriet på sørvestsiden (lok. 2) og én som ligger utenfor muren, mot Kirkeveien, sørvest for krematoriet (lok. 3). Begge kalkbergene er noe preget av slitasje og fremmedarter som gravbergknapp, men har likevel et potensial for å huse flere rødlistede arter. En viss grad av slitasje på kalkberg kan derimot være positivt for flere arter, ettersom det bidrar til å hindre gjengroing av berget. Aksveronika (VU) vokser sparsomt på lokalitet 2 (Haslum krematorium SV), mens den sterkt truede myklundmose forekommer på lokalitet 3 (Haslum krematorium S). De to kalkryggene (Haslum krematorium SV (lok. 2) og Haslum krematorium S (lok. 3)) er kartlagt som *åpen grunnlendt kalkmark i boreonemoral sone* og verdivurdert som viktige (B-verdi). Det er i hovedsak forekomstene av rødlisteartene som gir en middels verdi for de to lokalitetene. *Åpen grunnlendt kalkmark i boreonemoral sone* er en sterkt truet (EN) naturtype (Artsdatabanken 2018b), og forslag til skjøtsel og hensyn for slike naturtypelokaliteter bør prioriteres.

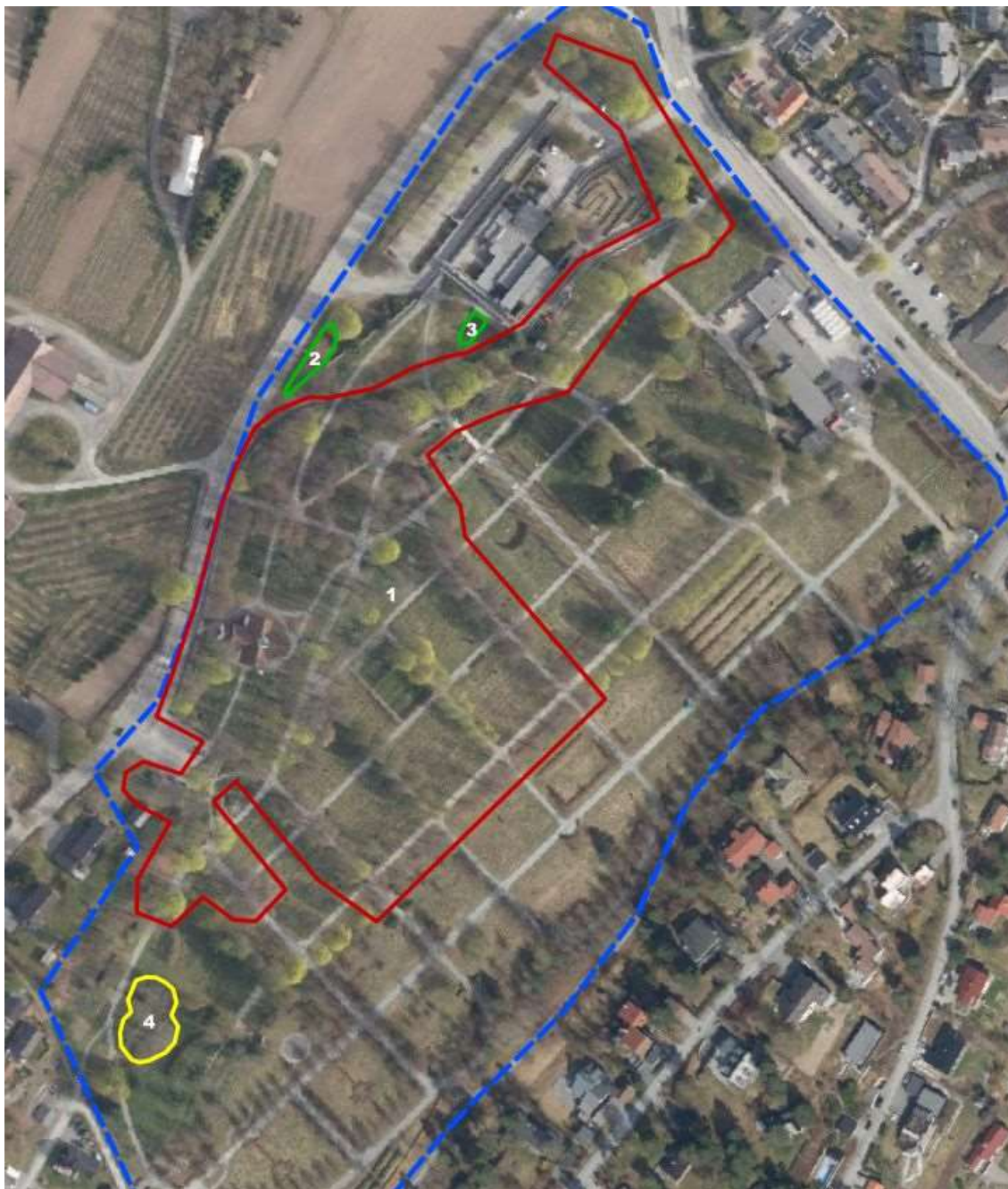
For en fullstendig beskrivelse av de fire naturtypelokalitetene, se Vedlegg 1.

Figur 2. Flybilde over Haslum kirke fra 1980 (Kartverket 2023). De tresatte arealene på kirkegården tilsvarer i stor grad avgrensningen av naturtypelokaliteten Haslum kirke (lok. 1).

Figur 3. Lokalitet 4 ligger i sørvest og består av tre gamle asketrær. Foto: Stefan Olberg.

Figur 4. Flyfoto med inntegnet undersøkelsesområde (blå stiplet linje) og oppdaterte naturtypelokaliteter (1-4), der gul angir C-verdi, grønn B-verdi og rød A-verdi.

4.1 Rødlistearter

Innenfor det undersøkte arealet er det påvist 24 arter som står oppført på rødlisten (Artsdatabanken 2021) (Tabell 1). De aller fleste artsregistreringene innenfor området er gjort av ulike personer utenom dette prosjektet (Artskart 2023), mens noen få er gjort i forbindelse med dette oppdraget. En stor andel av de registrerte rødlisteartene er fugl (16 arter), og selv om flere av de påviste fugleartene antagelig bruker eller holder til i området deler av året, så gjelder ikke dette for alle de registrerte artene. Hettemåke, vipe, fiskemåke, gråmåke, rosenfink og storskarv har sannsynligvis liten eller ingen

tilknytning til området, mens grønnfink, gjøk, gulspurv, hønsehauk, sanglerke og tyrkerdue antagelig bruker deler av området i kortere perioder enkelte år. Gråspurv, stær og taksvale hekker sannsynligvis innenfor området enkelte år eller årlig, og bruker uansett området til foraging. Av planter er det flere forekomster av alm, ask og lind, som er plantet flere steder innenfor området. Mange av forekomstene er gamle trær, hvorav også enkelte er hule. Den registrerte forekomsten av marianøkleblom ligger i utkant av området, i skrenten i sørvest – som de siste årene er åpnet opp og ryddet for undervegetasjon, busker og unge trær. Den kalkkrevende arten aksveronika forekommer svært sparsomt på den ene kalkryggen, og på den andre kalkryggen er det registrert et par forekomster av myklundmose. Lavarten bleikdoggnål finnes på stammen til en håndfull av aske- og almetrærne beliggende sentralt i området. Soppen skrukkeøre finnes på en almestubbe ved parkeringsplassen sør for kirken, samt at den tidligere er registrert på en stubbe i skrenten i sørvest. Området har et godt potensial for ytterligere rødlistearter, og da kanskje særlig for insekter knyttet til hule trær og død ved av edelløvtrær.

Tabell 1. Oversikt over rødlistearter registrert innenfor undersøkelsesområdet.

Artsgruppe	Norsk artsnavn	Art	Verdi
Fugler	hettemåke	<i>Chroicocephalus ridibundus</i>	CR
Fugler	vipe	<i>Vanellus vanellus</i>	CR
Fugler	fiskemåke	<i>Larus canus</i>	VU
Fugler	grønnfink	<i>Chloris chloris</i>	VU
Fugler	gråmåke	<i>Larus argentatus</i>	VU
Fugler	gulspurv	<i>Emberiza citrinella</i>	VU
Fugler	hønsehauk	<i>Accipiter gentilis</i>	VU
Fugler	gjøk	<i>Cuculus canorus</i>	NT
Fugler	gråspurv	<i>Passer domesticus</i>	NT
Fugler	rosenfink	<i>Carpodacus erythrinus</i>	NT
Fugler	sanglerke	<i>Alauda arvensis</i>	NT
Fugler	storskarv	<i>Phalacrocorax carbo</i>	NT
Fugler	stær	<i>Sturnus vulgaris</i>	NT
Fugler	taksvale	<i>Delichon urbicum</i>	NT
Fugler	tyrkerdue	<i>Streptopelia decaocto</i>	NT
Fugler	tårnseiler	<i>Apus apus</i>	NT
Karplanter	alm	<i>Ulmus glabra</i>	EN
Karplanter	ask	<i>Fraxinus excelsior</i>	EN
Karplanter	aksveronika	<i>Veronica spicata</i>	VU
Karplanter	marianøkleblom	<i>Primula veris</i>	VU
Karplanter	lind	<i>Tilia cordata</i>	NT
Lav	bleikdoggnål	<i>Sclerophora pallida</i>	NT
Moser	myklundmose	<i>Brachythecium tommasinii</i>	EN
Sopp	skrukkeøre	<i>Auricularia mesenterica</i>	NT

Figur 5. Del av lokalitet 1, som består av de gamle, tresatte partiene av kirkegården. Foto: Stefan Olberg.

Figur 6. Lokalitet 3, som består av en liten kalkrygg beliggende tett ved Krematoriet. Foto: Stefan Olberg.

4.2 Fremmedarter

Fremmedarter (Artsdatabanken 2018) er arter innført til Norge etter år 1800, og som er risikovurdert med tanke på negativ påvirkning på det stedegne arts mangfoldet. Artene er plassert i følgende risikokategorier: Ingen kjent risiko (NK), lav risiko (LO), potensielt høy risiko (PH), høy risiko (HI) og svært høy risiko (SE).

Fremmedarter påvist innenfor undersøkelsesområdet, og som har en risiko for arts mangfoldet (LO-SE), er listet opp i Tabell 2. I forbindelse med feltarbeidet ble det ikke lagt vekt på å detaljkartlegge arter oppført på fremmeartslisten, og de fleste funnene er derfor hentet fra Artskart (Artsdatabanken 2023). Enkelte fremmedarter observert på kalkryggene er derimot registrert. Fremmedarter er uansett et tema som det bør være et fokus på i forvaltningen av kirkegårdsområdet, både med tanke på bekjempelse av enkelte arter som finnes i området i dag, og med tanke på fremtidige beplantninger på kirkegården. Det er rundtomkring på kirkegården og på flere av gravene plantet ut en lang rekke arter som ikke hører hjemme i Norge, og enkelte av disse er også vurdert å være av høy eller svært høy risiko for det stedegne arts mangfoldet. Slike arter bør helt klart unngås plantet ut i fremtiden. Der forekomster av slike arter kan ha en negativ effekt på viktige naturverdier, bør disse aktivt bekjempes.

Tabell 2. Oversikt over fremmedarter med en risiko for stedegne arter, registrert innenfor undersøkelsesområdet.

Artsgruppe	Norsk artsnavn	Art	Verdi
Karplanter	vinterkarse	<i>Barbarea vulgaris</i>	SE
Karplanter	krypfredløs	<i>Lysimachia nummularia</i>	SE
Karplanter	gravbergknapp	<i>Phedimus spurius</i>	SE
Karplanter	lundnøkleblom	<i>Primula elatior subsp. elatior</i>	SE
Karplanter	gravmyrt	<i>Vinca minor</i>	SE
Karplanter	tatarleddved	<i>Lonicera tatarica</i>	HI
Karplanter	russeblåstjerne	<i>Othocallis siberica</i>	HI
Karplanter	ugrasklokke	<i>Campanula rapunculoides</i>	PH
Karplanter	buskmure	<i>Dasiphora fruticosa</i>	PH
Karplanter	mahonie	<i>Mahonia aquifolium</i>	PH
Karplanter	skogforglemmegei	<i>Myosotis sylvatica</i>	PH
Karplanter	vårpengeurt	<i>Noccaea caerulea</i>	PH
Karplanter	hagenøkleblom	<i>Primula elatior</i>	PH
Karplanter	vinterblom	<i>Eranthis hyemalis</i>	LO
Karplanter	krypmure	<i>Potentilla reptans</i>	LO
Karplanter	vårpryd	<i>Puschkinia scilloides</i>	LO

På de to kalkryggene som er kartlagt som naturtypelokaliteter, er det påvist forekomster av gravbergknapp (SE), vinterkarse (SE), ugrasklokke (PH) og buskmure (PH). Disse artene utgjør et problem for den naturlig forekommende floraen og faunaen på kalkryggene, og artene bør derfor fjernes (lukes), både på og rundt de to kalkryggene, helst uten at den resterende vegetasjonen tar nevneverdig skade. I tillegg er den fremmede busken krypeiner (*Juniperus horizontalis*) (ikke vurdert på fremmedartslisten) svært utbredt på kalkryggen sør for Krematoriet (lok. 3). Busken dekker mer enn halve kalkberget, og har her fortrent det mest av all annen vegetasjon. En ikke bestemt fremmed korsblomst forekommer på kalkryggen sørvest for krematoriet (lok. 2). Denne har en krypende vekstform og dekker deler av berget.

5 Skjøtsel og hensyn

5.1 Gamle trær

Innenfor den avgrensede naturtypen Haslum kirke (lokalitet 1) finnes det mange titalls gamle trær av lind, samt en del gamle spisslønn, ask, alm og hengebjørk. I tillegg finnes det et varierende utvalg av yngre trær tilhørende disse treslagene, samt enkelttrær av ulike fremmede treslag. Ingen av de fremmede treslagene er spesielt gamle eller er vurdert å ha en viktig funksjon for det biologiske mangfoldet. Ved parkeringsplassen sør for kirken er det nylig felt to gamle almetrær, samt at et tredje ble felt for en del år siden. Ett av almetrærne er styvet, og de aller fleste av de gamle trærne er noe beskåret, med få eller manglende forekomster av døde grener. Minst ett tre er sikret med barduner mellom de to delstammene for å unngå brekkasje. Noen av trærne (lind, ask og spisslønn) har begynnende hulldannelser, men ingen har store hullåpninger som tillater en nærmere inspeksjon av hulheten. Hule trær har en funksjon for mange truede arter av insekter. Hulrommene kan ha noen funksjon for flaggermus, men dette er ikke nærmere undersøkt. Området som helhet har nok uansett en funksjon for en eller flere arter av flaggermus, og disse kan også ha tilhold i selve kirken. På flere av asketrærne og ett av almetrærne ble den rødlistede knappenåslaven bleikdoggnål påvist. Den vokser på barken der det er regnskygge. Det er påvist en rekke moser innen slekten bustehetter (*Orthotrichum* s.l.) i vid forstand. Med hensyn til region, og tetthet med gamle, lysåpne løvtrær med rikbark, huser området et potensial for krevende arter innen slekten. Selv om det er påvist få krevende arter knyttet til trærne per i dag, er det et potensial for sjeldne og truede arter, og potensialet vil bare øke ettersom flere av trærne utvikler strukturelementer som døde ved-deler, hulheter og grovere sprekkemark.

På lang sikt vil de gamle trærne på Haslum kirkegård forsvinne, og det er derfor viktig at det med tiden kommer til nye trær som kan erstatte de som går ut. Det må derfor både plantes nye edelløvtrær innenfor området, og middels gamle/unge trær som allerede finnes på området i dag må ivaretas på en god måte. Det er i den forbindelse svært viktig at det er en plan for hva som plantes, og at trærne som plantes/allerede finnes her, får nok plass til å bli store og gamle. Selv om det i dag ikke finnes eik på kirkegården (kun ett ungt tre som nylig ble plantet ut), er det likevel et ønske fra et naturverdiståsted at det plantes inn noe eik (helst sommereik). Plant ellers gjerne hjemlige edelløvtrær som ask, alm og spisslønn. Lind finnes det allerede mange yngre og gamle trær av, så for lind er ikke behovet like stort. Vær ellers påpasselig med at det er norske trær tilpasset de lokale forholdene som plantes ut. På de nedre delene av kirkegården kan det være vanskelig å få trærne til å trives grunnet høyt grunnvann.

Vurder for eksempel å plante ut svartor der det er som mest fuktig, og unngå å plante ut fremmede treslag.

Det bør i fremtiden gjøres nøyere og strengere vurderinger av hvilke trær som skal felles, samt at det er nødvendig å være mer restriktiv i fjerningen av døde grener og stammedeler. I stedet for å se på trærne som et sikkerhetsproblem som må fjernes, må andre løsninger vurderes. Sikringstiltak som bardunering bør brukes i større grad (Olberg m.fl. 2018).

5.2 Åpen grunnlendt kalkmark

Innenfor undersøkelsesområdet rundt Haslum kirke er det antagelig størst hastverk med å få fjernet fremmedarter på og rundt de to naturtypelokalitetene med åpen grunnlendt kalkmark (lok. 2 og 3). Gravbergknapp er påvist på lokalitet 3 (Haslum krematorium S) og danner her delvis dekkende matter. Disse mattene fortrenger den naturlige forekommende vegetasjonen. Bladene visner ikke ned og skygger dermed ut andre planter. Arten kan opptre i enorme mengder i visse naturtyper, gjerne i kalkrike områder, og er en trussel mot sårbare og sjeldne arter forbundet med strandberg, knauser og åpen grunnlendt mark (Magnusson m.fl. 2021). Arten er vanskelig og noe tidkrevende å bli helt kvitt, men nøye luking over noen år vil i det minste desimere arten kraftig, slik at den negative effekten på artsmangfoldet på kalkberget vil være minimal. Lukingen bør foregå med forsiktighet for å unngå for mye skader på berget, men noe skade må man regne med. Alternativt kan det brukes kokende vann som bekjempningsmetode, men det er usikkert hvor mye denne behandlingen vil gå ut over annen vegetasjon, mose og lav på berget (Magnusson m.fl. 2021). Metoden bør derfor kun brukes direkte på problemartene, og med en mose-/lavekspert som observatør. Avfallet etter lukingen må destrueres for å forhindre videre spredning. Den store forekomsten av krypeiner på Haslum krematorium S (lok. 3) bør fjernes manuelt. På lokalitet 2 (Haslum krematorium SV) er det påvist vinterkarse, buskmure og ugrasklokke, og artene kan med fordel fjernes ved luking med jevne mellomrom. Oppslag av løvtrær på selve kalkryggen bør fjernes, mens trærne som står tett ved knausen bør få stå i fred.

For å bekjempe fremmedarter som allerede har etablert seg i området bør man følge faglige råd som er tilpasset hver art. Informasjon om bekjempelse av fremmede arter fins i Fylkesmannens handlingsplan mot fremmede skadelige arter i Oslo og Akershus (Fylkesmannen i Oslo og Akershus 2010), i faktablad fra *Fagus*, samt i Misfjord og Angell-Petersen (2018).

5.3 Andre hensyn og skjøtselstiltak

Det er en del konflikter mellom gamle trær og sikkerhetsvurderinger knyttet til ferdsel i området, både ved gravplasser og rundt parkeringsplasser, bilveier og gangveier. Det er generelt sett viktig at ikke gamle trær felles uten at det på forhånd er gjort nøye og gode vurderinger av alternative tiltak. Redselen for at trær skal blåse overende eller at grener skal falle ned og gjøre skade på folk og eiendom, er som oftest større enn den trenger å være. Svekkede greinpartier eller delstammer kan føre til brekkasjer ved sterk vind, og trær med svekket rotsystem kan blåse overende. Typiske mottiltak er å kutte av døde grener og beskjære trekroner for å minske kronens tyngde, samt at trær ofte felles hvis de blir vurdert som potensielt farlige eller angrepet av sykdommer. Det er imidlertid slik at en trekrone med mye greinverk fordeler mye av energien som vinden utsetter treet for, og de tynne greinene fordeler og demper denne energien slik at hovedgrener og stamme bli mindre belastet. På et sterkt beskåret tre vil vinden derimot virke direkte på stammen og gjenstående tykke grener. Det er også slik at gamle trær i

langt mindre grad tåler beskjæringer like godt som unge trær, og beskjæringer medfører en økt risiko for angrep av sopp i åpne snittflater, og vil derfor ofte føre til råtedannelse og et forkortet livsløp. Det er derfor en avveining om et tre skal beskjæres og eventuelt hvor mye. Det er også viktig å være klar over at døde grener ikke nødvendigvis utgjør noen større fare enn levende grener, og disse bør derfor ikke fjernes kun fordi de er døde. Samtidig er det slik at død ved er svært viktig for en lang rekke krevende og rødlistede arter, og fjerning av døde grener/trær reduserer derfor muligheten for at slike arter kan leve i området. Kun få av trærne i området har i dag forekomst av døde grener, noe som i stor grad trekker ned naturverdiene knyttet til hvert enkelt tre.

De aller fleste gamle trær innenfor området er per i dag godt eller greit nok fristilt, og det bør som en generell regel fortsatt holdes åpent rundt de aller fleste trærne for å sikre solinnstråling til trestammene. Rundt enkelttrær er det tett med busker rundt stammen, og slike busker bør vurderes enten fjernet eller i det minste holdes lave. Det bør utvises varsomhet ved kjøring med tunge kjøretøy, plenklipping, snømåking o.l. for å unngå skader på røtter og basis av stammer. Eventuelle arbeider som medfører graving eller annen påvirkning innenfor rotsonen til trærne bør som hovedregel unngås, og hvis slik graving skal skje innenfor trekronens dryppzone, bør arbeidet overvåkes av sertifisert trepleier. Se gjerne «Veileder om skjøtsel og hensyn i forvaltningen av hule eiker» ([Olberg m.fl. 2018](#)) og «Arbeid nær trær» ([Oslo kommune, Bymiljøetaten 2012](#)) for flere råd om hensyn til gamle trær. I Tabell 3 er det kort gitt spesielle skjøtelseshov for ulike delområder innenfor kirkegården, bestående av enkelttrær eller grupper av trær, samt gitt innspill til andre typer tiltak. Se figur 4 for delområdenes beliggenhet.

Ved nedfall av grener eller nødvendig fjerning av grener over en viss størrelse, stammedeler eller hele trær, bør slike plasseres i en «trekirkegård». En etablering av en trekirkegård innenfor området er et godt tiltak, ikke bare for å ivareta arter knyttet til død ved, men tiltaket vil nok også møte forståelse hos besøkende, forutsatt at trekirkegården skiltes med en forklaring på hva det er og hvorfor dette er et viktig tiltak for blant annet utrydningstruede insekter og sopp knyttet til død ved.

Innenfor kirkegårdsområdet bør det anlegges flere arealer med blomsterrik slåttemark. Slike blomsterenger skal være basert på norske frøblandinger for å hindre innførsel av fremmedarter, og for at mangfoldet av insekter og andre småkryp best skal kunne nyttiggjøre seg av plantene på engarealet. På litt lengre sikt er dette et billig tiltak som i sum krever mindre skjøtsel enn for eksempel en gressplen, samtidig som dette gir en lang rekke insektarter et nødvendig levested og/eller tilgang på mat. Slike blomsterenger vil friske opp kirkegårdsområdet og gi det mer «liv», noe de fleste besøkende sannsynligvis vil sett stor pris på.

I Tabell 3 er det gitt en kort kommentar på hvilke nødvendige tiltak og hensyn som bør etterfølges innenfor ulike del-arealer med gamle trær på Haslum kirkegård (Figur 7).

Figur 7. Flybilde over Haslum kirkegård (blå stiplet) med avgrensede skjøtselssoner (1-14).

Tabell 3. Kort oppsummering av spesielle tiltak og hensyn innenfor ulike del-arealer med gamle trær. Se Figur 7 for lokalisering av områdene. For generelle hensyn, se kap. 5.1.

Lok	Hva	Kommentar / Tiltak / hensyn
1	3 asketrær	Det nordre treet bør fristilles noe bedre fra busker og buskformet furu som står tett ved basis av treet.
2	3 eldre trær ++ i skrent	Ingen spesielle tiltak på trærne, men ikke legg igjen flis på bakken! Flishaugene bør fjernes for å unngå oppslag av nitrogenkrevende planter.
3	Lind og lønn	Ingen spesielle tiltak/hensyn.
4	2 ask	Ingen spesielle tiltak/hensyn.
5	3 almestubber	Skrukkeøre på den ene stubben. Stubbene bør få stå.
6	Lind, lønn og ask?	Ingen spesielle tiltak/hensyn.
7	2 ask	Ingen spesielle tiltak/hensyn.
8	Flere ask, alm, lønn og lind	Det mest verdifulle arealet. Sikringstiltak (bardunering) må vurderes på noen av trærne. Fristillingen er bra. Vurder alternative tiltak til beskjæring.
9	Lindeallé	Ingen spesielle tiltak/hensyn.
10	Lindeallé	Ingen spesielle tiltak/hensyn.
11	1 ask	Stor, vidkronet ask. Ingen spesielle tiltak/hensyn.
12	Variert, ask, alm, lind, lønn, hestekastanje	En del buskas finnes rundt noen av trærne, og dette bør holdes nede, eventuelt fjernes. Ellers ingen spesielle tiltak/hensyn.
13	Styvet alm	Ikke spesielt gammelt, styvet almetre. Treet er vurdert fjernet, men bør få stå.
14	Lønn, lind	Ingen store verdier, og med flere yngre trær innenfor arealet, men også med et par grove spisslønn.

6 Kilder

- Artsdatabanken 2018a. Fremmedartslista 2018. <https://www.artsdatabanken.no/fremmedartslista2018>
- Artsdatabanken 2018b. Norsk rødliste for Naturtyper 2018. <https://www.artsdatabanken.no/rodlisteformaturtyper>
- Artsdatabanken 2021. Norsk rødliste for arter 2021. <https://artsdatabanken.no/lister/rodlisteforarter/2021/>
- Artsdatabanken og GBIF Norge 2023. Artskart - internetportal for artssøk. <http://artskart.artsdatabanken.no/>
- Blindheim, T., Brynjulvsrud, J. G., Høitomt, T. og Olsen, K. M. 2020. Tanum kirke, naturverdier og skjøtsel. BioFokus-notat 2020-66. Stiftelsen BioFokus. Oslo. <http://lager.biofokus.no/biofokus-notat/biofokusnotat2020-66.pdf>
- Direktoratet for Naturforvaltning 2007. Kartlegging av naturtyper - verdisetting av biologisk mangfold. DN-håndbok 13. 2. utgave 2006 (oppdatert 2007). DN-håndbok 13. https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/dirnat2/attachment/54/handbok-13-080408_low.pdf
- Fylkesmannen i Oslo og Viken 2019. Handlingsplan mot fremmede skadelige arter i Oslo og Viken. <https://www.statsforvalteren.no/contentassets/575b262c5f0740d19476aef0dd4f2423/handling-splan-mot-fremmede-skadelige-arter-i-oslo-og-viken.pdf>
- Magnussen, K., Westberg, K.B., Grieg, E., Rød, M.K., Tingstad, L., Skrindo, A.B., Often, A. og Vassvik, L. 2021. Bekjempelse av fremmede karplanter. Kostnader og nytte ved tiltak mot 65 arter. Menon-publikasjon nr. 133/2021. <https://www.menon.no/wp-content/uploads/2021-133-Bekjempelse-av-fremmede-karplanter.pdf>
- Miljødirektoratet 2023. Naturbase. <http://kart.naturbase.no/>
- Misfjord, K. og Angell-Petersen, S. 2018. Håndtering av løsmasser med fremmede skadelige plantearter og forsvarlig kompostering av planteavfall med fremmede skadelige plantearter. M-982. Sweco. Miljødirektoratet. <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m982/m982.pdf>
- Olberg, S.; Reiso, S. & Solfeld, E. 2018. Veileder om skjøtsel og hensyn i forvaltningen av hule eiker. BioFokus-rapport 2018-13. Stiftelsen BioFokus. Oslo. <http://lager.biofokus.no/biofokus-rapport/biofokusrapport2018-13.pdf>
- Oslo kommune, Bymiljøetaten 2012. Arbeid nær trær. Veiledning og krav for rigg- og anleggsarbeid. <https://www.akerselvasvenner.no/wp-content/uploads/2016/10/Arbeid-n%C3%A6r-tr%C3%A6r-BYMs-veiledning.pdf>

Vedlegg

1 Haslum kirke, BN00046449

Parklandskap - Kirkegårder. Verdi: A

Innledning: Lokaliteten ble første gang kartlagt av Terje Blindheim og Kjell Magne Olsen (begge Biofokus) 31. mai 2000. Lokaliteten ble befart og kartlagt på nytt av Stefan Olberg og John Gunnar Brynjulvsrud 2. august 2021, og sist gang av Olberg 27. april 2023, i forbindelse med vurdering av naturverdier i tilknytning til Haslum kirke på oppdrag for Bærum kommune. Rødlistekategorier følger Norsk rødliste for arter 2021 og Norsk rødliste for naturtyper 2018. Kategorier for fremmedarter følger Fremmedartslista 2018. Verdivurderinger følger DN-håndbok 13, med oppdaterte faktaark fra 2014.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Lokaliteten ligger på Haslum kirkegård i Bærum kommune, og dekker mesteparten av de eldre delene av kirkegården som innehar gamle trær.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Lokaliteten er avgrenset som *parklandskap - kirkegårder*.

Artsmangfold: Gamle trær av alm og ask (begge EN) forekommer, særlig sentralt i området, samt at det er over 60 lindetrær (NT) i området. På flere asketrær og ett almetre ble bleikdoggnål (NT) påvist. På et par stubber av alm er det påvist skrukkeøre (NT). Marianøkleblom (VU) finnes i skrenten i sørvest, men kan stå i fare for å forsvinne etter den nylige parkifiseringen og påleggingen av flis. Mange rødlistede fuglearter er registrert i området, og en håndfull av disse bruker antagelig området jevnlig. Kun stær (NT) (som gjerne hekker i hule trær) har en direkte tilknytning til de gamle trærne. Det er et potensial for forekomst av flere rødlistede lavararter på trærne, og et svært godt potensial for interessante og rødlistede insekter knyttet til hulheter og dødvedpartier på flere av de gamle edelløvtrærne.

Bruk tilstand og påvirkning: Trærne står i all hovedsak fint fristilt og soleksponert plassert på plenareal eller i bed/hekker. Trærne beskjæres jevnlig, og døde grener og antatt risikofylte trær fjernes.

Fremmede arter: Det er plantet en god del fremmede busker, enkelte fremmede trær og flere urter innenfor området. Få forekomster utgjør noe som helst problem for naturverdiene i området.

Del av helhetlig landskap: Lokaliteten ligger i et område med mange andre gamle og til dels verdifulle edelløvtrær.

Verdivurdering: Lokaliteten oppnår høy eller middels høy vekt på de fleste kriteriene (artsmangfold og størrelse), og lokaliteten vurderes derfor som svært viktig (A-verdi). Det er et lavt potensial for rødlistede arter knyttet til trærne.

Skjøtsel og hensyn: De gamle trærne skjøttes som i de fleste andre parker, der døde trær og døde grener på trærne fjernes, og antatt risikofylte trær felles. Det er derfor få trær som er synlig hule (men noen unntak finnes) og få trær har døde grener av en viss størrelse. Døde grener bør derimot få bli værende på trærne så lenge som mulig, og sikringstiltak for risikofylte trær må vurderes før det gis fellingstillatelse. Det bør også vurderes å sette igjen høystubber der sikringstiltak ikke er tilstrekkelig. Kjøring med tunge maskiner under trekronene må unngås. Enkelte forekomster av fremmedarter bør

antagelig fjernes eller holdes nede for å unngå utskygging av viktige trær. En plan for rekruttering av gamle edelløvtrær bør lages.

2 Haslum krematorium SV

Åpen kalkmark i Oslo-feltet. Verdi: B

Innledning: Lokaliteten er kartlagt 2. august 2021 av John Gunnar Brynjulvsrud og Stefan Olberg i forbindelse med vurdering av naturverdier i tilknytning til Haslum kirke på oppdrag for Bærum kommune. Rødlistekategorier følger Norsk rødliste for arter 2021 og Norsk rødliste for naturtyper 2018. Kategorier for fremmedarter følger Fremmedartslista 2018. Verdivurderinger følger DN-håndbok 13, med oppdaterte faktaark fra 2014.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Lokaliteten ligger sørvest for Haslum krematorium i Bærum kommune, og omfatter en kalkrygg med åpen kalkmark og nakent berg. Berggrunnen består av skifer med tynne lag av siltstein og kalkstein.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Naturtypen er avgrenset som naturtypen *åpen kalkmark* med utformingene *åpen grunnlendt kalkmark i Oslo-feltet* og *kalkberg i Oslo-feltet*. Lokaliteten er tilegnet naturtypen under tvil da lokaliteten åpenbart er kulturbetinget, men omfatter en kalkrygg med tynt eller fraværende jordsmonn og har følgelig naturlig skinn vegetasjon. Naturtypen omfattes av den rødlistede naturtypen *åpen grunnlendt kalkmark i boreonemoral sone* (EN). Lokaliteten er delvis utskygget på sommerhalvåret av nærstående løvtrær. Lokaliteten består av kalkberg med tynt lag av relativt finkornede sedimenter, stedvis bart.

Artsmangfold: Myklundmose (EN) ble påvist på berget. Denne arten opptre i all hovedsak i halvskygge i skog, så det er rimelig å anta at arten gagnes av skyggeeffekten fra nærstående løvtrær. På kalkryggen vokser det også basekrevende moser som storklokkemose, ospelundmose, putevrimose og puteplanmose. Det er et videre potensial for krevende lav knyttet til kalkberg, og et mulig fremtidig potensial for moser gitt at lokaliteten ikke gror igjen.

Bruk tilstand og påvirkning: Lokaliteten er i dag noe påvirket av fremmede arter, og det er en påbegynt gjengroing med busker av løvtrær som spisslønn og lind. Påvirkningen fordeler seg noe ujevnt over lokaliteten.

Fremmede arter: Av fremmede arter er vinterkarse, buskmure og ugrasklokke notert, og i tillegg en ikke bestemt art i korsblomstfamilien. Sistnevnte brer seg utover berget.

Del av helhetlig landskap: Lokaliteten ligger i et område med mange verdifulle lokaliteter knyttet til kalkrik berggrunn, herunder bl.a. åpen kalkmark og kalklindeskog.

Verdivurdering: Åpen kalkmark som er noe påvirket av gjengroing og fremmede arter. Lokaliteten oppnår høy vekt på arter som følge av forekomst av myklundmose i kategori EN, middels vekt på tilstand, og lav vekt på størrelse. Liten størrelse og påvirkning fra fremmede arter trekker ned og lokaliteten vurderes samlet som viktig (B-verdi).

Skjøtsel og hensyn: Fremmede arter bør fjernes manuelt/lukes årlig, ved behov flere ganger i sommersesongen de første årene. Oppslag av løvtrær på selve kalkryggen bør fjernes for å hindre gjengroing.

3 Haslum krematorium S

Åpen kalkmark i Oslo-feltet. Verdi: B

Innledning: Lokaliteten er kartlagt 27. april 2023 av Stefan Olberg i forbindelse med vurdering av naturverdier i tilknytning til Haslum kirke på oppdrag for Bærum kommune. Rødlistekategorier følger Norsk rødliste for arter 2021 og Norsk rødliste for naturtyper 2018. Kategorier for fremmedarter følger Fremmedartslista 2018. Verdivurderinger følger DN-håndbok 13, med oppdaterte faktaark fra 2014.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Lokaliteten ligger tett på Haslum krematorium i Bærum kommune, og omfatter en kalkrygg med åpen kalkmark og nakent berg. Berggrunnen består av skifer med tynne lag av siltstein og kalkstein.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Naturtypen er avgrenset som naturtypen *åpen kalkmark* med utformingene *åpen grunnlendt kalkmark i Oslo-feltet* og *kalkberg i Oslo-feltet*. Lokaliteten er tilegnet naturtypen under tvil da lokaliteten åpenbart er kulturbetinget, men omfatter en kalkrygg med tynt eller fraværende jordsmonn og har følgelig naturlig skinn vegetasjon. Naturtypen omfattes av den rødlistede naturtypen *åpen grunnlendt kalkmark i boreonemoral sone* (EN). Lokaliteten er delvis utskygget på sommerhalvåret av nærstående løvtrær. Lokaliteten består av kalkberg med tynt lag av relativt finkornede sedimenter, stedvis bart. På kalkryggen vokser basekrevende moser som storklokkemose, ospelundmose, putevrimose og puteplanmose.

Artsmangfold: Myklundmose (EN) ble påvist på berget. Denne arten opptrer i all hovedsak i halvskygge i skog, så det er rimelig å anta at arten gagnes av skyggeeffekten fra nærstående løvtrær. Det er et videre potensial for krevende lav knyttet til kalkberg, og et mulig fremtidig potensial for moser gitt at lokaliteten ikke gror igjen.

Bruk tilstand og påvirkning: Lokaliteten er i dag noe påvirket av fremmede arter, og det er en påbegynt gjengroing med busker av løvtrær som spisslønn og lind. Påvirkningen fordeler seg noe ujevnt over lokaliteten.

Fremmede arter: Av fremmede arter er vinterkarse, buskmure og ugrasklokke notert, og i tillegg en ikke bestemt art i korsblomstfamilien. Sistnevnte brer seg utover berget.

Del av helhetlig landskap: Lokaliteten ligger i et område med mange verdifulle lokaliteter knyttet til kalkrik berggrunn, herunder bl.a. åpen kalkmark og kalklindeskog.

Verdivurdering: Åpen kalkmark som er noe påvirket av gjengroing og fremmede arter. Lokaliteten oppnår høy vekt på arter som følge av forekomst av myklundmose i kategori EN, middels vekt på tilstand, og lav vekt på størrelse. Liten størrelse og påvirkning fra fremmede arter trekker ned og lokaliteten vurderes samlet som viktig (B-verdi).

Skjøtsel og hensyn: Fremmede arter bør fjernes manuelt/lukes årlig, ved behov flere ganger i sommersesongen de første årene. Oppslag av løvtrær på selve kalkryggen bør fjernes for å hindre gjengroing.

4 Haslum kirkegård SV

Store gamle trær. Verdi: C

Innledning: Lokaliteten er kartlagt 27. april 2023 av Stefan Olberg i forbindelse med vurdering av naturverdier i tilknytning til Haslum kirke på oppdrag for Bærum kommune. Rødlistekategorier følger Norsk rødliste for arter 2021 og Norsk rødliste for naturtyper 2018. Kategorier for fremmedarter følger Fremmedartslista 2018. Verdivurderinger følger DN-håndbok 13, med oppdaterte faktaark fra 2014.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Lokaliteten ligger sørvest på Haslum kirkegård i Bærum kommune, og omfatter tre gamle asketrær.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Naturtypen er avgrenset som *store gamle trær - ask*.

Artsmangfold: Utover ask (EN) ble det ikke påvist noen spesielle arter knyttet til de tre trærne, som kun ble overfladisk undersøkt. Det er et visst potensial for forekomst av rødlistede lav-arter på stammene, samt interessante insekter knyttet til dødvedpartier.

Bruk tilstand og påvirkning: De tre asketrærne måler 230, 200 og 180 cm i omkrets. Trærne har ingen tegn på hulldannelse, ingen grovere, døde grener og har relativt slett sprekkebark. Trærne står greit fristilt og soleksponert plassert på plenareal.

Fremmede arter: Det står en fremmed furuart og en hagebusk tett ved det største asketreet.

Del av helhetlig landskap: Lokaliteten ligger i et område med mange andre gamle og til dels verdifulle edelløvtrær.

Verdivurdering: Lokaliteten oppnår lav vekt på de fleste kriteriene, og lokaliteten vurderes derfor som lokalt viktig (C-verdi). Det er et lavt potensial for rødlistede arter knyttet til trærne.

Skjøtsel og hensyn: Døde grener bør få bli værende på trærne så lenge som mulig. Kjøring med tunge maskiner under trekronene må unngås. Den fremmede furuarten og hagebusken ved basis av det største asketreet bør fjernes, eller i det minste holdes nede for å hindre utskygging av treet.

Biofokus

– for et godt kunnskapsgrunnlag

Biofokus er en ideell stiftelse som skal tilrettelegge informasjon om biologisk mangfold for beslutningstakere, samt formidle kunnskap innen fagfeltet bevaringsbiologi. Biofokus ønsker å bidra til en kunnskapsbasert forvaltning av norsk natur.

En kunnskapsbasert forvaltning forutsetter god dokumentasjon av de arealene som skal forvaltes. Biofokus legger derfor stor vekt på feltarbeid for å sikre oppdaterte og relevante data om botanikk, zoologi, økologi, samt avgrensning og verdisetting av områder.

Høy kompetanse er en forutsetning for å kunne registrere og presentere biologisk mangfold-data på en god måte. Biofokus sine medarbeidere er derfor godt skolert innenfor en rekke artsgrupper og har en bred økologisk forståelse for de ulike naturtypene som de arbeider med, det være seg skog, kulturlandskap eller ferskvann. Digitale verktøy som databaser, GIS og bilde-behandling er viktige redskaper i vårt arbeid for å anskueliggjøre naturverdier på en best mulig måte.

Stiftelsen utgir den digitale rapportserien [Biofokus rapport](#).

Biofokus rapport 2023-071
ISSN 1504-6370
ISBN 978-82-8449-242-1

Gaustadalléen 21
NO-0349 OSLO
Org.nr: 982 132 924
post@biofokus.no
biofokus.no